GJSK140002202025

:: નમુના – અ :: આંક–

વડાલીના મહે.જયુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ ફસ્ટ કલાસ સાહેશ્રીની કોર્ટમાં મુ.વડાલી ચુકાદાની તારીખ : ૦૩/૦૭/૨૦૨૬ ફોજદારી કેસ નં.૧૮૩/૨૦૨૫	
:: ગુનાની વિગત ::	
ગુનાની કલમ	નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮
પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નંબર	––
પોલીસ સ્ટેશન	––
ફરીયાદપક્ષ	**દોશી જીગરકુમાર હસમુખલાલ,** ઉ.વ.આ.૪૫,ધંધો–વેપાર, રહે–માણેકચોક,વડાલી,તા.વડાલી, જી.સાબરકાઠા.
રજુઆત	વિ.વ.શ્રી ડી.એન.પટેલ
આરોપી પક્ષ	**પટેલ જીજ્ઞેશકુમાર ગાંડાલાલ,** ઉ.વ.આ.૪૨,ધંધો–વેપાર, રહે–એચ/૨૦૨, સહદેવ પ્લેટીનીયમ, વિસનગર રોડ, વિજાપુર,તા.વિજાપુર,જી.મહેસાણા
રજુઆત	વિ.વ.શ્રી આર.એમ.બારોટ

:: નમુના –બ ::

ગુનાની તારીખ	––
પ્રથમ માહિતી અહેવાલની તારીખ	––
આખરી અહેવાલની તારીખ	––
પ્લી નોંધ્યા તારીખ	૨૧/૦૫/૨૦૨૫
પુરાવો શરૂ થયાની તારીખ	૨૫/૦૬/૨૦૨૫
ચુકાદા માટે રાખવાની તારીખ	૦૩/૦૭/૨૦૨૬
ચુકાદાની તારીખ	૦૩/૦૭/૨૦૨૬
સજા હુકમની તારીખ– લાગુ પડે તો	/ /

:: આરોપીની વિગત ::

નંબર	આરોપીનુ	ધરપડક	જામીન	તહોમત	શું	કરવામાં	સુનાવણી

	નામ	ની તારીખ	મુકત તારીખ		નિર્દોષ છોડયા/ સજા કરી	આવેલી સજા	દરમ્યાન અટકાયતનો સમયગાળો
(૧)	પટેલ જીજ્ઞેશકુમાર ગાંડાલાલ	--	--	નેગો. ઈન્સ્ટ્રુ. એકટ કલમ-૧૩૮	સજા કરી	૧ વષ	--

:: નમુના-ક ::

ફરીયાદી/બચાવ/ન્યાયાલયના સાક્ષીની યાદી

અ. ફરીયાદપક્ષ

અનુ.નં.	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર
ફ.સ.૧	દોશી જીગરકુમાર હસમુખલાલ	ફરીયાદી

બ. બચાવપક્ષ

અનુ.નં.	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર
૧		

ક. ન્યાયાલય

અનુ.નં.	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર
૧	--	--

ફરીયાદી/બચાવ/ ન્યાયાલયના સાક્ષીની યાદી

અ. ફરીયાદ આંકની યાદી

અનુ.નં.	આંક	વર્ણન
૧	૦૯	આરોપીએ આપેલ અસલ ચેક નં.૦૧૯૮૨૩
૨	૧૦	બેંકનો રીટર્ન મેમો અસલ
૩	૧૧	બેંકનો જાણપત્ર અસલ
૪	૧૨	પ્રોમીસરી નોટ અસલ
૫	૧૩	કરાર લેખ અસલ
૬	૧૪	નોટીસની સ્થળપ્રત અસલ
૭	૧૫	પોસ્ટની સફેદ પાવતી અસલ
૮	૧૬	નોટીસનો બંધ બીડો અસલ

બ. બચાવ આંકની યાદી

અનુ.નં.	આંક	વર્ણન
	-	--

ક. ન્યાયાલય આંકની યાદી

અનુ.નં.	આંકની સંખ્યા	વર્ણન
-	--	--

ડ. ભૌતિક પદાર્થ

અનુ.નં.	આંકની સંખ્યા	વર્ણન
–	––	--

:: ઠરાવ ::

(૧) સદર કેસના ફરીયાદીની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે,ફરીયાદી વેપાર ધંધો કરી પોતાના પરીવારનુ ભરણ–પોષણ કરે છે અને તેઓનો ધંધો કપાસ તથા અનાજ લે–વેચનો છે.આરોપી પણ વેપારના ધંધા સાથે સંકળાયેલા છે અને અનાજ તથા કપાસ લે–વેચ કરવાનો ધંધો કરે છે.ફરીયાદી અને આરોપી એક જ ધંધા સાથે સંકળાયેલા હોઈ એકબીજાને વર્ષોથી ઓળખાણ હોવાથી તેઓ વચ્ચે વિશ્વાસજન્ય અને ભરોસાપાત્ર સંબંધો હોવાથી આરોપીને અવાર નવાર તેઓના ધંધા માટે નાણાંની જરૂર પડતાં તેઓની જરૂરીયાત મુજબની રકમ ફરીયાદી પાસેથી લઇ જતા અને તે રકમ ફરીયાદીને સમયસર ચુકવી પણ દેતા હતા.આમ તેઓ વચ્ચે ખુબ નીકટના સંબંધો કેળવાયેલા હોવાથી આરોપીને તેઓની જરૂરીયાત મુજબ સને–૨૦૨૦–૨૧થી તા.૧૫/૦૮/૨૦૨૪ સુધી અલગ અલગ સમયે,અલગ–અલગ રીતે,અલગ અલગ તારીખે,ટુકડે ટુકડે જરૂરીયાત મુજબની રકમ ધંધાના કામ સારૂ ફરીયાદી પાસેથી હાથ ઉછીના લ્હેણાં રોકડેથી લીધેલ અને આરોપીને ફરીયાદીએ ટુકડે ટુકડે તેઓના ધંધાની બચતની રકમમાંથી આપેલ.જે હાથ ઉછીના લ્હેણાં કુલ રકમ રૂ.૧૧,૨૫,૦૦૦/–તા.૧૫/૦૮/૨૦૨૪ સુધી ફરીયાદી પાસેથી રોકડા,હાથ ઉછીના લ્હેણાં આરોપીએ લીધેલ અને સદર નાણાંકીય લેવડ–દેવડ બાબતે તેઓની વચ્ચે કોઇ લખાણ કરવામાં આવેલ ન હતુ પરંતુ ફરીયાદી તથા આરોપી વચ્ચે છેવટની લેવડ દેવડ તા.૧૫/૦૮/૨૦૨૪ના રોજ થતાં ફરીયાદીને આરોપી ધ્વારા તેઓની પાસેથી લીધેલ હાથ ઉછીની રકમ રૂ.૧૧,૨૫,૦૦૦/– પુરા લીધેલ હોઇ જે વ્યવહાર સંબંધે તા.૧૫/૦૮/૨૦૨૪ના રોજ એક પ્રોમીસરી નોટ સાક્ષી રૂબરૂ લખી આપેલ અને ત્યારબાદ ઉપરોકત કાયદેસરના લેણાંના વ્યવહાર બાબતે અને લેણાની ચુકવણી માટે ફરીયાદી અને આરોપી વચ્ચે સાક્ષીઓની રૂબરૂ તા.૦૪/૦૧/૨૦૨૫ ના રોજ રૂ.૩૦૦/–ના સ્ટેમ્પ ઉપર એક કરાર લેખ નોટરી એડવોકેટની રૂબરૂમાં કરવામાં આવેલ અને તે કરાર અન્વયે ફરીયાદીને આરોપીએ સદર કરાર અન્વયે તા.૨૦/૦૧/૨૦૨૫ સુધીમાં

રૂા.૧૧,૨૫,૦૦૦/- ચુકવવા માટે આરોપીએ વિશ્વાસ આપી સદર રકમની ચુકવણી માટે આરોપીએ તેઓના ચાલતા ખાતાની બેંક ધી કુકરવાડા નાગરીક સહકારી બેંક લી,વિજાપુર શાખાનો ચેક નં.૦૧૯૮૨૩નો તા.૨૦/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ રૂા.૧૧,૨૫,૦૦૦/- પુરાનો આરોપીના સ્વ-હસ્તે રૂબરૂ સહ કરી લખી આપેલ અને સદર કાયદેસરના લેણાં ચુકવવા માટે વિશ્વાસ અને ભરોસો આપેલ જેથી ફરીયાદીએ આરોપીએ આપેલ ચેકનો સ્વીકાર કરેલો.ત્યારબાદ આરોપીએ આપેલ ચેક ફરીયાદીએ તેઓના ચાલતા ખાતાની બેંક ધી સાબરકાંઠા ડીસ્ટ્રીકટ સેન્ટ્રલ કો.ઓ.બેંક લી.વડાલી શાખામાં તા.૨૮/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ રજુ કરતાં આરોપીના ખાતામાં ચેક સ્વીકારાય તેટલુ ભંડોળ ન હોય આરોપી ધ્વારા આપવામાં આવેલ ચેક બેંકના રીટર્ન મેમોના કારણ "ફંડસ ઈન્સફીશીયન્ટ"ના શેરા સાથે તા.૨૯/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ વગર સ્વિકારાયે પરત થયેલ.આમ આ કામના આરોપીએ આપેલ ચેક વગર સ્વિકારાયે પરત ફરતાં ફરીયાદીએ તેઓના એડવોકેટશ્રી મારફતે તા.૧૦/૦૨/૨૦૨૫ના રોજ રજી.પો.એડી.મારફતે આરોપીના સાચા સરનામે નોટીસ મોકલી આપેલ જે નોટીસ આરોપી તેઓના સરનામે મળી ન આવતાં પોસ્ટના બંધ બીડા સાથે વગર બજે તા.૧૮/૦૨/૨૦૨૫ના રોજ પરત થયેલ છે.આરોપીને નોટીસની સાંકેતીક બજવણી થયેલ છે અને આમ ફરીયાદીના કાયદેસરના લ્હેણા પરત માંગણી કરવા છતાં આરોપીએ ફરીયાદીના નાણા ન ચુકવી આપી આરોપીએ ફરીયાદી સાથેના વિશ્વાસ અને ભરોસાનો ભંગ કરતાં ફરીયાદીએ આરોપી વિરૂધ્ધ્ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ-૧૩૮ મુજબની ફરીયાદ દાખલ કરેલ છે.

(૨) આ કામે ફરીયાદીએ ઉપરોકત હકીકતવાળી ફરીયાદ રજુ કરતાં ફરીયાદીનુ સોગંદનામુ લઇ,ફરીયાદ રજીસ્ટરે કરવાનો હુકમ કરી,આરોપી વિરૂધ્ધ ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ-૧૩૮ અન્વયેના ગુના સબબનો સમન્સ ઈસ્યુ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ.

(૩) આ કામે સંબંધીત અદાલત ધ્વારા આરોપીને સમંસ ઈસ્યુ કરવામાં આવેલ જેની બજવણી થઇ જતાં આરોપી હાજર થતાં આરોપીને

ફરીયાદ અને ફરીયાદ સાથે રજુ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજોની નકલો પુરી પાડવામાં આવેલ ત્યારબાદ આરોપીની આંક–૦૮થી પ્લી લેવામાં આવેલ જેમાં આરોપીએ તેમની સામે આક્ષેપિત ગુનાનો ઈન્કાર કરેલ છે અને હાલના કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવવાનુ આરોપીએ પસંદ કરેલ છે. આથી સદર કેસ ફરીયાદપક્ષના પુરાવા ઉપર મુલત્વી રાખવામાં આવેલ છે.

(૪) આ કામે ફરીયાદપક્ષે પુરાવો રજુ થયા બાદ આંક–૨૩થી પુરાવો પુરો થયાની પુરસીસ આપી વધુ પુરાવો રજુ ન કરવા તથા તેઓનો પુરાવો પુરો થયેલાનુ જણાવેલ છે.આ કામે આરોપીનુ વિશેષ નિવેદન નોંધવા માં આવેલ જેમાં તેઓએ વિશેષમાં જણાવેલ છે કે,તેઓ નિર્દોષ છે. ફરીયાદી સાથે તેઓને કોઈ નાણાંકીય વ્યવહાર થયેલ નથી, પરંતુ ફરીયાદીએ તેમના મિત્ર મહેશભાઈ લાલજીભાઈ, રહે.વિસનગરવાળા પાસેથી તેઓનો કોરો ચેક લઈ તેઓની ઉપર પૈસા પડાવવા ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે.આરોપીએ પોતાના વધારાના જવાબમાં તેઓ સાહેદો તપાસવા માંગતા હોવાનું તા.૨૭/૦૨/૨૦૨૬ના રોજ જણાવેલ છે અને આરોપીપક્ષે આંક–૩૦થી તા.૨૭/૦૩/૨૦૨૬ના રોજ મુદત રીપોર્ટ રજુ કરેલ છે જે અત્રેની અદાલત દ્વારા મંજુર કરવામા આવેલ છે અને તયારબાદ પણ પુરાવો રજુ ન કરતા આરોપીનો પુરાવોનો હક બંધ કરવામાં આવેલ છે જે આજદિન સુધી આરોપીપક્ષે હક ખોલવવા માટે કોઈ રજુઆત કે અરજી કરેલ નથી.

(૫) <u>પક્ષકારોના વિ.વકીલશ્રીઓની દલીલો</u>

(૫/૧) **<u>ફરીયાદપક્ષની દલીલો</u>** :– ફરીયાદપક્ષ તર્ફે તેઓના વિ.વ.શ્રી. ડી.એન.પટેલનાએ મૌખિક દલીલો કરેલ છે અને પોતાની ફરીયાદ હકીકત મુજબ દલીલોમાં પુનરાવર્તન કરેલ છે અને એવી હકીકત જણાવેલ છે કે,આ કામના ફરીયાદીએ આરોપીને ફરીયાદ હકીકત મુજબ રૂા.૧૧,૨૫,૦૦૦/– રોકડા ચુકવેલા છે અને તે બદલ આ કામના આરોપીએ આંક–૧૨વાળી પ્રો–મીસરી નોટ સાક્ષી રૂબરૂ કરી આપેલ છે જેમાં આરોપીની સહી બાબતે તેઓએ કોઈ તકરાર નથી અને આંક–૧૩વાળા તા.૦૪/૦૧/૨૦૨૫ના રોજના કરાર લેખમાં પણ આરોપીએ સહી બાબતે કોઈ તકરાર લીધેલ નથી અને આંક–૯ વાળા ચેક બાબતે પણ કોઈ સહીની તકરાર લીધેલ નથી,આમ,આંક–૯ વા–

ળો ચેક આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે અને આ કામે આરોપીએ નોટીશનો કોઇ જવાબ આપેલ નથી કે કાયદેસરના લેણા પેટે પુરી રકમ ચુકવી આપેલ નથી અને ફરીયાદીએ પોતાના મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાઓથી પોતાનો કેસ પુરવાર કરેલ છે અને ફરીયાદી ધ્વારા ધી નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ-૧૩૮ના તમામ કાયદેસરના આવશ્યક તત્વોનુ પાલન કરેલ છે.આ કામે આરોપી તર્ફે કોઇ સાહેદ તપાસ-વામાં આવેલ નથી કે કોઇ દસ્તાવેજી પુરાવા રજુ કરવામાં આવેલ નથી. જેથી આરોપીને કાયદામાં જણાવ્યા મુજબની સખત સજા કરવા તથા ફરીયાદીને વળતરની રકમ અપાવવા અરજ કરેલ છે. અને નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખેલ છે.

(૧) નામ.દિલ્હી હાઇકોર્ટના સુરેશચંદ્ર ગોયેલ વિ. અમિતસિંગ

(૨) નામ.સુપ્રીમ કોર્ટના બિરસિંગ વિ.મુકેશકુમાર (એઆઇઆર ૨૦૧૯ એસસી ૨૭૪૬)

(૩) નામ.સુપ્રીમ કોર્ટના કે.એન.બીના વિ. મુનીયાપપન(એઆઇઆર ૨૦૦૧ એસસી ૨૮૯૫

(૫/૨) **<u>બચાવપક્ષની દલીલો</u>** :- આરોપીપક્ષ તર્ફે વિ.વ.શ્રી. આર.એમ.બારોટનાએ મૌખિક દલીલોમાં એવી હકીકત જણાવેલ છે કે, આરોપીને વર્ષ ૨૦૨૦ થી ૨૦૨૪ સુધીમાં કઇ તારીખે અને કેટલી રકમ ટુકડે ટુકડે આપેલ તેમજ કઇ જગ્યાએ આપેલ તે ફરીયાદીએ હકીકત જણાવેલ નથી અને ફરીયાદીએ તેઓની આવક અંગેનો પણ કોઇ પુરાવો રજુ રાખેલ નથી અને આરોપી કયા નામથી પેઢી ચલાવે છે તેવી કોઇ હકીકત ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી અને ફરીયાદીએ આરોપી સાથેના અગાઉ થયેલ વ્યવહારો બાબતે કોઇ સ્પષ્ટતા કરેલ નથી અને આ કામે ફરીયાદીએ કોઇની હાજરીમાં પૈસા આપેલ હોય તે બાબતે કોઇ સાહેદને તપાસેલ નથી અને ફરીયાદી સધ્ધરતા ધરાવતા નથી અને ફરીયાદીનુ કાયદેસરનું લેણુ ન હોવા છતા આરોપીએ મહેશભાઇને જીનવેચાણ આપેલ હોય તે બાબતે વ્યવહાર પેટે હા-લના ચેકો આપેલા હોય તે આ કામના ફરીયાદીએ મેળવી તેનો દુરુઉપયોગ કરેલ છે અને આંક-૧૩વાળો કરાર પણ પાછળથી ઉભો કરવામાં આવેલ છે

અને તેમા તારીખ પછીથી ભરવામાં આવેલી છે અને ફરીયાદીએ રજુ કરેલ કરારમાં ફરીયાદીનુ નામ દર્શાવેલ નથી.આરોપીની સધ્ધરતા બાબતે પણ કોઇ પુરાવો રજુ કરેલ નથી.આરોપીએ ફરીયાદી પાસેથી કહેવાતી કોઇ રકમ હાથઉછીની લીધેલ નથી અને આરોપીનો મહેશભાઇ લાલજીભાઇ પાસે ચેક પડેલ હોય તે મેળવી ચેકનો દુરૂપયોગ કરીને ખોટી ફરીયાદ કરેલાનુ સ્પષ્ટ જણાતુ હોય આરોપીને નિર્દોષ છોડી મુકવા અરજ કરેલ છે અને આ કામના આરોપી વિરુધ્ધ કુલ–૧૧ ખોટા કેસો વિસનગર અને વિજાપુર કોર્ટમાં કર–વામાં આવેલ છે.

(૬) આ કામે ફરીયાદીની ફરીયાદ હકીકત, ફરીયાદના કામે રજુ થયેલ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો,ધી નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ની જોગવાઇ તથા બંને પક્ષકારોની દલીલો ધ્યાને લેતાં ફરીયાદના ન્યાયીક નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થાય છે.

૧. શું ફરીયાદપક્ષ નિ:શંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ ફરીયાદી પાસેથી ફરીયાદવાળા વ્યવહાર મુજબ પૈસા લઇ જે કાયદેસરની લેણી નીકળતી રકમની ચુકવણી પેટે આરોપીએ હાલનો તકરારી ચેક આપેલો જે ચેક ફરીયાદીએ તેના ખાતામાં નાંખતા સદરહું ચેક "ફંડસ ઇન્સફીશીયન્ટ"ના શેરા સાથે પરત ફરતા ફરીયાદીએ આરોપીને રજી.પો.એ.ડી.થી ડીમાન્ડ નોટીસ આપેલી જે આરોપીને બજી ગયેલ હોવા છતાં આરોપીએ ચેકની રકમનુ ચુકવણુ નહી કરીને ધી નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરેલ છે ?

૨. શું હુકમ ?

(૭). ઉપરોકત મુદ્દાઓના ન્યાયીક નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

મુદ્દા નં.૧ :– હકાર

મુદ્દા નં.૨ :– આખરી હુકમ મુજબ.

–:: નિર્ણય અંગેના કારણો ::–

(૮) ઉપરોકત મુદ્દાઓ એકબીજા સાથે સંકળાયેલ હોય,હકીકતોનું પુનરાવર્તન અટકાવવા તેની એક સાથે ચર્ચા/પુરાવાનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવે છે.ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટની કલમ–૧૩૮ ધ્યાને લેતા,ફરીયાદ દાખલ કરતા પહેલાની પુર્વ શરતોનું પાલન થવું અનિવાર્ય છે તે સીવાય આ કલમ હેઠળ ફરીયાદ લઈ શકાય નહી કે ફરીયાદ ચાલી શકે નહી જે અંગે પ્રથમ ચર્ચા કરવી જરુરી જણાય છે. ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટની કલમ–૧૩૮ વંચાણે લેતા..

138. Dishonour of cheque for insufficiency, etc., of funds in the account.— Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provision of this Act, be punished with imprisonment for [a term which may be extended to two years'], or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both:

Provided that nothing contained in this section shall apply unless— (a) the cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity, whichever is earlier;

(b) the payee or the holder in due course of the cheque, as the case may be, makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice; in writing, to the drawer of the cheque, [within thirty days] of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; and

(c) the drawer of such cheque fails to make the payment of the said amount of money to the payee or, as the case may be, to the holder in due course of the cheque, within fifteen days of the receipt of the said notice.

Explanation.—For the purposes of this section, "debt of other liability" means a legally enforceable debt or other liability.

હાલના કામે સદરહુ એકટની કલમ–૧૩૮માં પંરતુક(એ) પ્રમાણે ચેક ત્રણ માસમાં અથવા તો ચેકની નકકી થયેલી સમયમર્યાદામાં બેકમાં રજુ થવો જોઇએ.જે બાબતમાં આંક–૦૯વાળો તકરારી ચેક તા.૨૦/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ લખાયેલ છે અને તા.૨૯/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ સમયમર્યાદામાં બેંકમાં ભરાયેલ છે અને રીર્ટન થયેલા છે જેથી ફરીયાદપક્ષે પરંતુક–(એ)નું પાલન થયેલ હોવાનું સાબીત થાય છે.

પરંતુક(બી) ધ્યાને લેવામાં આવે તો,ચેક પરત આવ્યાથી દિન–૩૦માં ચેકની રકમની માંગણી કરતી નોટીશ આરોપીને ફરીયાદીએ આપેલી હોવી જોઇએ.આ કામે ફરીયાદીપક્ષે રજુ કરેલ આંક–૧૦વાળો રીટર્ન મેમો જોતા તે તા.૨૯/૦૧/૨૦૨૫ના રોજ પરત ફરેલ છે અને તેની જાણ ફરીયાદીને તે જ દિવસે કરવામાં આવેલ છે અને જેમાં કારણ નં.૧ ''ફંડસ ઇન્સફીશીયન્ટ''ના શેરા સાથે પરત આવેલા છે.જયારે આંક–૧૪વાળી નોટીસ તા.૧૦/૦૨/૨૦૨૫ના રોજ આરોપીને આપવામાં આવેલી છે,એટલે કે ફરીયાદીને ચેક પરત થયાની જાણ થયાના દિન–૩૦માં આરોપીને નોટીશ આપેલ છે.જેથી ફરીયાદપક્ષે પરંતુક(બી)નું પાલન થયેલ હોવાનું સાબીત થાય છે.

વધુમાં,પરંતુક(સી) ધ્યાને લેવામાં આવે તો,નોટીશ મળ્યાના ૧૫ દિનમાં આરોપીએ પેયી અથવા હોલ્ડર ઇન ડયુ કોર્સનાઓને તે રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવા જોઇએ,આરોપીને નોટીસ પોસ્ટ ખાતા મારફત તા.૧૦/૦૨/૨૦૨૫ના રોજ મોકલેલ હોવાનું આંક–૧૫ની પોસ્ટની સફેદ પાવતી પરથી જણાય છે અને તે કવરનો બીડો તા. ૧૮/૦૨/૨૦૨૫ના રોજ નો સચ પર્સન એટ એડ્રેસના શેરા સાથે પરત મોકલેલાનું આંક–૧૬થી રજુ અસલ બીડા પરથી જણાય છે અને આ નોટીસ મળ્યાથી દિન–૧૫માં તે ચેકના નાણા ચુકવવામાં આરોપી નિષ્ફળ ગયેલ છે અને આ કામે આરોપીએ આવી કોઇ રકમ ચુકવી આપેલ હોય તેવો બચાવ પણ લીધેલ નથી.જેથી ફરીયાદપક્ષે પરંતુક–(સી)નું પાલન થયેલ હોવાનું

અને આરોપીપક્ષે તેનુ પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવાનું સાબીત થાય છે.

નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રૂમેન્ટની કલમ–૧૪૨(બી) વંચાણે લેતા તમામ આજ્ઞાત્મક પૂર્વ શરતોનું પાલન કર્યા બાદ દાખલ કરવામાં આવેલ છે જે ફરીયાદ મુદતમાં છે જેનો કોઈ બાધ નડતો નથી.

<u>કાયદાકીય છણાવટો તથા પુરાવાની છણાવટ અને તારણો</u>

(૦૯) આ કામના આરોપી સામે જયારે ધી નેગો.ઈન્સ.એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબના ગુનાનું તહોમત છે ત્યાર સદર કાયદાની કલમ–૧૧૮ તથા કલમ–૧૩૯ મુજબના ગુનાના સબબના આવશ્યક તત્વો લક્ષમાં લેવા જરૂરી જણાય છે.

<u>S.118 Presumptions as to negotiable instruments</u>

Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made:

a. **of consideration;** that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, was accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;

b. **as to date;** that every negotiable instrument bearing a date was made or drawn on such date;

c. **as to time of acceptance;** that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;

d. **as to time of transfer;** that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity;

e. **as to order of indorsements;** that the endorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;

f. **as to stamp;** that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;

g. that holder is a holder in due course; that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course: Provided that, where the instrument has been obtained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an SP offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or for unlawful consideration, the burthen of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

<u>S. 139 Presumption in favour of holder</u>

It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque of the nature referred to in section 138 for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability.

ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટની કલમ–૧૧૮ અને ૧૩૯ મુજબનું અનુમાન કે જે ફરીયાદીની તરફેણમાં કરવાનું હોય છે.ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટની એકટની કલમ–૧૩૯ મુજબનું અનુમાન કે જે ફરીયાદીની તરફેણમાં કરવાનું હોય છે તે એબ્સોલ્યુટ નથી અને તેનું ખંડન કરી શકાય છે અને તેનું ખંડન કરવાનો બોજો આરોપીના શીરે છે અને ફરીયાદપક્ષે પોતાનો કેસ નિશંકપણે પુરવાર કર્યા પછી આરોપીએ ધી નેગોશીયેબ,ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૧૮,૧૩૯ના અનુમાનનું ખંડન કરતો પ્રોબેબલ પુરાવો રજુ કરવાનો હોય છે એટલે કે, ફરીયાદપક્ષ પુરાવામાં આરોપી પક્ષને કેસના સંજોગો અનુસાર પ્રોબેબલ ડીફેન્સ રેકર્ડ પર લાવવાનું પુરવાર કરે તો આરોપીને શંકાનો લાભ ન્યાયતંત્રના પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંતો અનુસાર મળવો જોઇએ.

આમ, ઉપરોકત જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતા,જો વિરુધ્ધનું પુરવાર કરવામાં ન આવે તો આરોપીએ આપેલ ચેકએ પોતાની કાયદેસરની જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ છે તેવું અનુમાન કરવાની જોગવાઇ જે પુરતુ અનુમાન કયાં સુધી થઈ શકે તે **નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના રંગપ્પા વિ. મોહન એઆઈઆર ૨૦૧૦ એસસી ૧૮૯૮**માં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંત ધ્યાને લેવા જરુરી છે જે નીચે મુજબ છે.

14. In light of these extracts, we are in agreement with the respondent-claimant that the presumption mandated by Section 139 of the Act does indeed include the existence of a legally enforceable debt or liability. To that extent, the impugned observations in Krishna Janardhan Bhat (supra) may not be correct. However, this does not in any way cast doubt on the correctness of the decision in that case since it was based on the specific facts and circumstances therein. As noted in the citations, this is of course in the nature of a rebuttable presumption and it is open to the accused to raise a defence wherein the existence of a legally enforceable debt or liability can be

contested. However, there can be no doubt that there is an initial presumption which favours the complainant. Section 139 of the Act is an example of a reverse onus clause that has been included in furtherance of the legislative objective of improving the credibility of negotiable instruments. While Section 138 of the Act specifies a strong criminal remedy in relation to the dishonour of cheques, the rebuttable presumption under Section 139 is a device to prevent undue delay in the course of litigation. However, it must be remembered that the offence made punishable by Section 138 can be better described as a regulatory offence since the bouncing of a cheque is largely in the nature of a civil wrong whose impact is usually confined to the private parties involved in commercial transactions. In such a scenario, the test of proportionality should guide the construction and interpretation of reverse onus clauses and the accused/defendant cannot be expected to discharge an unduly high standard or proof. In the absence of compelling justifications, reverse onus clauses usually impose an evidentiary burden and not a persuasive burden. Keeping this in view, it is a settled position that when an accused has to rebut the presumption under Section 139, the standard of proof for doing so is that of 'preponderance of probabilities'. Therefore, if the accused is able to raise a probable defense which creates doubts about the existence of a legally enforceable debt or liability, the prosecution can fail. As clarified in the citations, the accused can rely on the materials submitted by the complainant in order to raise such a defense and it is conceivable that in some cases the accused may not need to adduce evidence of his/her own.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના **Basalingappa Vs Mudibasappa, 09 Apr 2019, 2019 0 AIR(SC) 1983, 2019 0 Supreme(SC) 423.**માં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંત ધ્યાને લેવા જરુરી છે જે નીચે મુજબ છે.

"26. In light of these extracts, we are in agreement with the respondent claimant that the presumption mandated by Section 139 of the Act does indeed include the existence of a legally enforceable debt or liability. To that extent, the impugned observations in Krishna Janardhan Bhat, may not be correct. However, this does not in any way cast doubt on the correctness of the decision in that case since it was based on the specific facts and circumstances therein. As noted in the citations, this is of course in the nature of a rebuttable presumption and it is open to the accused to raise a defence wherein the existence of a legally enforceable debt or liability can be contested. However, there can be no doubt that there is an initial presumption which favours the complainant.

22. The above case was a case where this Court did not find the defence raised by the accused probable. The only defence raised was that cheque was stolen having been rejected by the trial court and no contrary opinion having been expressed by the High Court, this Court reversed the judgment of the High Court restoring the conviction. The respondent cannot take any benefit of the said judgment,which was on its own facts. Para-23. We having noticed the ratio laid down by this Court in above cases on Sections 118(a) and 139, we now summaries the principles enumerated by this Court in following manner:,

(i) **Once the execution of cheque is admitted Section 139 of the act mandates a presumption** that the cheque was for the discharge of any debt or other liability.

(ii) The presumption under **Section 139 is a rebuttable presumption and the onus is on the accused to raise the probable defence. The standard of proof for rebutting the presumption is that of preponderance of probabilities.**

(iii) To rebut the presumption, it is open for the **accused to rely on evidence led by him or accused can also rely on the materials submitted by the complainant in order to raise a probable defence.** Inference of preponderance of probabilities can be drawn not only from **the materials brought on record by the parties but also by reference to the circumstances upon which they rely.**

(iv) That it is not necessary for **the accused to come in the witness box in support of his defence,** Section 139 imposed an evidentiary burden and not a persuasive burden,

(v) It is not necessary for the accused to come in the witness box to support his defence.

આમ, ઉપરોકત બંને જોગવાઈઓ અને નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતની ઉપરોકત ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ સિધ્ધાંતને ધ્યાને લેતા એવું ફલીત થાય છે કે,ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટની કલમ–૧૩૮ની જોગવાઈ મુજબ આરોપીએ આપેલ ચેક આરોપીએ પોતાના કાયદેસરના દેવા અથવા જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ છે,તેવું પ્રાથમીક અનુમાન થાય છે અને તેના ખંડનની જવાબદારી આરોપીના શીરે છે.આરોપી આ અનુમાનના ખંડન માટે પુરાવો આપી શકે અથવા ફરીયાદીએ રજુ કરેલા પુરાવા પર આધાર રાખી પોતાનો બચાવ રજુ કરી શકે.આરોપીએ પુરાવો રજુ કરવો આવશ્યક નથી, પરંતુ અનુમાનના ખંડન કરવાની જવાબદારી આરોપી પર છે અને જો આરોપી આ અનુમાનનું ખંડન થાય તેવો પુરાવો કે હકીકતો રેકર્ડ પર લાવીને અનુમાનનું ખંડન કરવામાં સફળ થાય તો આરોપીએ આપેલ ચેક એ કાયદેસરના દેવા કે જવાબદારી પેટે આપેલ છે અને દેવું કાયદેસરનુ છે તેવી હકીકત શંકાથી પર અને કાયદેસર રીતે સાબીત કરવાની જવાબદારી ફરીયાદપક્ષે થાય છે અને સદર આરોપીએ અનુમાનનું ખંડન શંકાથી પર અને કાયદેસર રીતે કરવાનું હોતુ નથી.પ્રોબેબલ સંજોગો કે સંભાવના રેકર્ડ પર લાવવાના હોય છે અને વધુમાં જો આરોપી તેના વિરુધ્ધ કરવામાં આવેલ અનુમાનનું ખંડન કરવામાં અસફળ રહે તો માત્ર અનુમાનના આધારે આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવી શકાય અને જો આરોપી અનુમાનનું ખંડન કરવામાં સફળ રહે તો ત્યાર બાદ પુરાવાનો બોજો ફરી ફરીયાદી પર પોતાનો કેસ શંકાથી પર સાબીત કરવાનો રહે છે.આ કામે ઉપરોકત બંને જોગવાઈઓ અને નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદામાના ઉપરોકત સિધ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખી આ કામે પુરાવાનું મુલ્યાંકન કરવું આવશ્યક છે.

(૧૦) આ કામે ફરીયાદી નિશંકપણે એવું પુરવાર કરે છે કે,આરોપીએ આપેલ ચેક કાયદેસરના લેણા અને જવાબદારી પેટે આપેલ છે કે કેમ? તે

પુરવાર કરવાની જવાબદારી ફરીયાદપક્ષના શીરે છે આથી આ કામે ફરીયાદપક્ષ તરફથી **ફરીયાદી–દોશી જીગરકુમાર હસમુખલાલ**એ આંક–૪થી રજુ કરી સદર પુરાવારૂપી સોંગદનામાથી સરતપાસમાં આંક–૧ની હકીકતોનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવેલ છે અને તેમાં જણાવેલ હકીકતોનું સમર્થન કરેલ છે અને **આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરેલી તેમા ફરીયાદી એવી હકીકતનો સ્વીકાર કરેલ છે કે,**તેઓ માર્કેટયાર્ડમાં અનાજની દલાલીનો ધંધો કરે છે.આ ધંધામાં કોઈ પેઢી કે દુકાન તેઓ ધરાવતા નથી.તેઓની ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને કેટલા વર્ષથી ઓળખે છે તે હકીકત દર્શાવેલ નથી. હાલના વ્યવહાર પહેલા આ કામના આરોપી સાથે પૈસાની લેતી દેતીનો વ્યવહાર થયેલ હોય તે કેટલી રકમ અને ચોક્કસ ક્યારે વ્યવહાર થયેલો તે હકીકત તેઓની ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી.આરોપી કયા નામથી ધંધાની પેઢી ધરાવે છે તેવી હકીકત ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી.ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને સને ૨૦૨૦ થી ૨૦૨૪ સુધીમાં ચોક્કસ કઈ તારીખે ચોકકસ કેટલી રકમ ટુકડે ટુકડે આપેલી તે હકીકત જણાવેલ નથી.ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને કહેવાતી રકમ ચોકકસ કઈ જગ્યાએ આપેલી તે હકીકત દર્શાવેલ નથી.તેઓ આવકવેરા રીર્ટન ભરે છે.આ કામે ફરીયાદ સાથે આવકવેરા રીર્ટન રજુ કરેલ નથી.આ કામે તેઓની આવક દર્શાવતો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરેલ નથી.તેઓ ધી સાબરકાંઠા ડી.કો.ઓ.બેંક વડાલી , મહેસાણા અર્બન કો.ઓ.બેંક,ઈડર તથા એચ.ડી.એફ.સી.બેંક,ઈડર ખાતે બેંક ખાતા ધરાવે છે.હાલની ફરીયાદ સાથે તેઓના બેંક સ્ટેટમેન્ટ અને પાસબુકની નકલો રજુ રાખેલ નથી.આરોપી પાસે પૈસાની ઉઘરાણી ચોકકસ કઈ તારીખે કરેલ તે હકીકત ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી.તેઓ મહેશભાઈ લાલજીભાઈ પટેલ અને જગદીશભાઈ લાલજીભાઈ પટેલ,રહે.મંડાલી, તા.વિજાપુર,હાલ રહે.વિસનગરવાળાઓને ઓળખે છે.આ મહેશભાઈ અને જગદીશભાઈનાઓને ઓમકાર એગ્રો પ્રોસેસ પ્રા.લી.,વિજાપુર મુકામે પેઢી આવેલ છે.આરોપી વિરૂધ્ધ હાલનો કેસ કરેલ છે તથા તે સિવાય તેઓના ભાગીદારો રાજેન્દ્રભાઇ મગનભાઇ પટેલ અને ચેતનભાઇ ગાંડાલાલ પટેલ નાઓ વિરૂધ્ધ ફોજદારી કેસ નં.૧૮૨/૨૦૨૫ અને ૧૮૪/૨૦૨૫ થી વડાલી કોર્ટમાં કરેલ છે.આરોપીને હાથ ઉછીની રકમ આપેલાનુ ફરીયાદમાં જણાવેલ

છે.આરોપીએ આંક-૯વાળો વાદગ્રસ્ત ચેક તેઓને ભરીને આપેલો .કોર્ટના રેકર્ડમાંથી આંક-૯વાળો ચેક બતાવતા તેમાં સહી તથા ચેકના બોડી રાઈટીંગના અક્ષરો અલગ-અલગ હોવા બાબતે પુછતા જણાવે છે કે,તેની તેમને ખબર નથી આરોપીએ તેમને ચેક ભરીને આપેલો.

પ્રશ્ન:- આ કામના આરોપીએ તમને આંક-૯વાળો વાદગ્રસ્ત ચેકની સોંપણી કરેલ હોય તેવો કોઈ પુરાવો રજુ કરેલ છે?

જવાબ:- આ કામે કરાર રજુ કરેલ છે.

કોર્ટના રેકર્ડમાંથી આંક-૧૩વાળો કરાર બતાવતા અને તે સ્ટેમ્પ લેવા માટે કોણ ગયેલુ તે બાબતે પુછતા જણાવે છે કે,મહેશભાઈ લાલજીભાઈ સ્ટેમ્પ લેવા માટે ગયેલા.આંક-૧૩વાળા કરાર લેખમાં પેજ નં.૨,પેરા નં.૪માં તારીખ હાથથી લખવામાં આવેલી છે.આંક-૧૩વાળો કરાર લેખ વડાલી મુકામે કરવામાં આવેલ નથી.આ કામના આરોપી વિરુધ્ધ હાલની ફરીયાદ સિવાય અન્ય કોઈ દાવો કે ફરીયાદ કરેલ નથી.આ કામના આરોપી સધ્ધર હોય તેવો કોઈ પુરાવો તેઓએ આ કામે રજુ કરેલ નથી.મહેશભાઈ લાલજી ભાઈ અને જગદીશભાઈ લાલજી ભાઈનાઓએ આ કામના આરોપી વિરુધ્ધ ચેક રીર્ટન બાબતે કેસ કરેલ છે.આ કામના આરોપીએ તેમને ચેક બેંકમાં જમા કરવા બાબતે કોઈ લેખિત સંમતિ આપેલ હોય તેવો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો આ કામે રજુ કરેલ નથી.આંક-૧૩વાળા કરારમાં સાક્ષી તરીકે મહેશભાઈ લાલજીભાઈ નાઓની સહી છે.તેઓએ આ કામના આરોપીને સને ૨૦૨૦ થી સને ૨૦૨૪ સુધીના પૈસા આપેલા તે સમયે કોઈ લખાણ લીધેલ નથી.કોર્ટના રેકર્ડમાંથી આંક-૧૨વાળી પ્રોમીસરી નોટ બતાવતા અને તેમાં સહી સિવાયનુ લખાણ અલગ-અલગ પેનથી લખેલ હોવા બાબતે પુછતા જણાવે છે કે,તે એક જ પેનથી લખેલુ જણાય છે.સાહેદ સ્વેચ્છાએ જણાવે છે કે,સહી અને પ્રોમીસરી નોટમાં અન્ય લખાણના અક્ષરો અલગ-અલગ છે.

ફરીયાદીએ એ વાતનો અસ્વીકાર કરેલ છે કે,આંક-૧૩ વાળા સ્ટેમ્પમાં ફરીયાદીનુ નામ દર્શાવેલ નથી. આરોપીએ અમારી પાસેથી કહેવાતી કોઈ રકમ હાથ ઉછીની લીધેલ નથી અને આરોપીના મહેશભાઈ લાલજીભાઈ પાસે ચેક પડેલા હોય તે ચેક મેળવી તેનો દુરપયોગ કરી હાલની ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે.

એ વાત હાલ મને યાદ નથી કે,આ કામના આરોપી સાથે કરેલ વ્યવહારની રકમ આવક વેરા રીર્ટનમાં દર્શાવેલ છે કે કેમ.

(૧૧.૧) આરોપી તરફે જે મહત્વના બચાવ લીધેલ છે તે બચાવની ચર્ચા કરીએ તો તે નીચે મુજબ છે.આરોપી તર્ફે એક એવો બચાવ લેવામાં આવેલ છે કે,ફરીયાદી સાથે તેઓને કોઇ નાણાંકીય વ્યવહાર થયેલો નથી અને ફરીયાદીએ તેઓના મિત્ર મહેશભાઇ લાલજીભાઇ પાસેથી આરોપીનો કોરો ચેક લઇ તેઓ ઉપર ખોટો કેસ કરેલો છે અને ફરીયાદીએ પોતાની ઉલટતપાસમાં એવી હકીકત સ્વીકારેલ છે કે,તેઓની ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને કેટલા વર્ષથી ઓળખે છે તે હકીકત દર્શાવેલ નથી અને હાલના વ્યવહાર પહેલા આ કામના આરોપી સાથે પૈસાની લેતીદેતીનો વ્યવહાર થયેલ હોય તે કેટલી રકમ અને ચોક્કસ ક્યારે વ્યવહાર થયેલો તે હકીકત તેઓની ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી અને આરોપી કયા નામથી ધંધાની પેઢી ધરાવે છે તેવી હકીકત ફરીયાદમાં જણાવેલ નથી અને ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને સને ૨૦૨૦ થી ૨૦૨૪ સુધીમાં ચોક્કસ કઈ તારીખે ચોકકસ કેટલી રકમ ટુકડે ટુકડે આપેલી તે હકીકત જણાવેલ નથી અને ફરીયાદમાં આ કામના આરોપીને કહેવાતી રકમ ચોકકસ કઈ જગ્યાએ આપેલી તે હકીકત દર્શાવેલ નથી અને આ કામે ફરીયાદ સાથે આવકવેરા રીર્ટન રજુ કરેલ નથી.આ કામે તેઓની આવક દર્શાવતો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરેલ નથી.આ કામે આરોપીપક્ષે એવી દલીલ કરેલ છે કે,આંક–૦૯વાળો ચેક તેઓ દ્રારા મહેશભાઈને જીન વેચાણ આપેલ હોય તે બાબતેના વ્યવહાર પેટે આપેલો છે પરંતુ આ દલીલના સમર્થનમાં કોઇ હકીકત આરોપીપક્ષ ફરીયાદીની ઉલટતપાસમાં લાવી શકેલ નથી કે મહેશભાઇ સાથે આરોપીને કોઈ જીન વેચાણનો વ્યવહાર થયેલ હોય તે બાબતે દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરેલ નથી કે કે આ કામે મહેશભાઇને આરોપીપક્ષે તપાસેલ નથી અને આરોપીપક્ષે આંક–૦૯વાળા ચેકમાં પોતાની સહી હોવા બાબતે કોઇ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી ત્યારે આ તબકકે **નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે, એમ.અબ્બાસ હાજી વિ. ટી.એન.ચન્નાકેશવા ફોજદારી અપીલ નં.૬૬૪/૨૦૧૨(સુ.કો.), તા.૧૯/૦૯/૨૦૧૯**માં એવો સિધ્ધાંત સ્થાપિત કરેલ છે કે,ચેકનુ હસ્તાંતરણ કેવી રીતે થયુ તે આરોપીએ સંતોષકારણ રીતે પુરવાર કરવુ પડે

અને તેના અભાવે અન્ય લીધેલ બાબતો મહત્વીની ગણી શકાય નહીં. આમ, આરોપીએ લીધેલ બચાવ માત્રથી ફરીયાદપક્ષની હકીકતોનુ ખંડન થયેલ ગણાય નહીં.આમ,વધુમાં ફરીયાદપક્ષે આંક–૧૨થી અસલ પ્રોમીસરી નોટ રજુ કરેલ છે જે ધ્યાને લેતા તેમાં લખી લેનાર તરીકે ફરીયાદી–જીગરકુમાર હસમુખલાલનું નામ દશાવેલ છે અને લખી આપનાર તરીકે આ કામના આરોપીની સહી છે અને તેમાં રૂા.૧૧,૨૫,૦૦૦/– રોકડા ઉછીના લીધેલાની હકીકત દશાર્વેલી છે તા.૧૫/૦૮/૨૦૨૪ના રોજ આ પ્રોમીસરી નોટ લખી આપેલ છે અને આ કામના આરોપીએ આંક–૧૨વાળા આ દસતાવેજમાં પોતાની સહીનો ઈન્કાર કરેલ નથી અને ફરીયાદપક્ષે આંક–૧૩થી રૂા.૩૦૦/–ના સ્ટેમ્પ પર તા.૦૪/૦૧/૨૦૨૫ના રોજનો આ કામના આરોપી અને ફરીયાદી વચ્ચેનો અસલ કરારલેખ નોટોરાઈઝ રજુ કરેલ છે તેમાં આરોપી અને ફરીયાદીની સહી અને ફોટા અને બે સાક્ષીઓની સહી છે જેમાં આ કામના ફરીયાદીએ આ કામના આરોપીને રૂા.૧૧,૨૫,૦૦૦/– ઉછીના રોકડા આપેલાની હકીકત દશાર્વેલી છે અને તે બદલ આરોપીએ ચેક નં.૦૧૯૮૨૩વાળો ચેક ફરીયાદીને આપેલાની હકીકત જણાવેલ છે,આમ, આરોપીએ મહેશભાઈને આંક–૦૯વાળો ચેક આપેલાની આરોપીપક્ષની દલીલ ટકવાપાત્ર જણાતી નથી અને આરોપીપક્ષે આંક–૧૩વાળા સ્ટેમ્પમાં પોતાની સહી હોવાનો ઈન્કાર કરેલ નથી અને આંક–૧૨વાળી પ્રોમીસરી નોટના સહી અને અન્ય લખાણો અલગ અલગ પેનથી લખવામાં આવેલા છે અને અને આંક–૧૩વાળુ લખાણ તારીખ હાથથી લખાવમાં આવેલી છે પરંતુ તે સીવાય આરોપીપક્ષ અન્ય કોઈ મહત્વની હકીકતો રેકર્ડ પર લાવી શકેલ નથી.વધુમાં આરોપીપક્ષે આંક–૩૬થી તા.૦૮/૦૬/૨૦૨૬ના રોજ ફરીયાદી સાથે સમાધાન થયેલાની હકીકત જણાવેલ છે અને ચેકની લેણી રકમમાંથી રૂા.૫૦,૦૦૦/–ફરીયાદીને ચુકવેલાનું પુરસીસથી જાહેર કરેલ છે.આમ, સમગ્ર પુરાવો ધ્યાને લેતા આરોપી સદર કલમ–૧૩૯ની જોગવાઈઓનુ ખંડન કરી શકેલ હોવાનુ જણાઈ આવતુ નથી.આમ,કલમ–૧૩૯ની જોગવાઈઓ અનુસારના અનુમાનો ફરીયાદીની તરફેણંમા હોવાનુ જણાય છે.

(૧૧.૨) આરોપી તર્ફે એક એવો બચાવ લેવામાં આવેલ છે કે,આ કામના ફરીયાદી નાણાકીય સધ્ધરતા ધરાવતા નથી અને આ કામના આરોપી

નાણાકીય સધ્ધરતા ધરાવતા હોય તેવો કોઇ પુરાવો આ કામે રજુ કરેલ નથી અને આ બાબતે ફરીયાદીની ઉલટતપાસ કરેલ છે અને તેમાં એવી હકીકતો રેકર્ડ પર લાવેલ છે કે,ફરીયાદી આવકવેરા રીટર્ન ભરે છે.આ કામે ફરીયાદ સાથે આવકવેરા રીટર્ન રજુ કરેલ નથી.આ કામે તેઓની આવક દર્શાવતો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો રજુ કરેલ નથી અને હાલની ફરીયાદ સાથે તેઓના બેંક સ્ટેટમેન્ટ અને પાસબુકની નકલો રજુ રાખેલ નથી.આ તબકકે **નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ દ્રારા Rohitbhai Jivanlal Patel v. State of Gujarat, (2019) 18 SCC 106 and Tedhi Singh v. Narayan Dass Mahant, 2022 LiveLaw (SC) 275; Para 21 & 22)**ના ચુકાદા પર આધાર રાખી એવું પ્રસ્થાપીત કરેલ છે કે,Complainant has no onus to prove financial capacity at the threshold. Once the drawer admits to signing the cheque,the presumption under Section 139 of the NI Act cannot be rebutted merely by questioning the complainant's debt-giving capacity,especially when such a defence was not raised in the reply notice by the accused. The High Court wrongly imposed an initial burden on the complainant to prove financial capacity and loan details. આ કામે આરોપીપક્ષે ફરીયાદીની નોટીશનો કોઇ જવાબ આપેલાનું રેકર્ડ ધ્યાને લેતા જણાતુ નથી અને આરોપીપક્ષે ફરીયાદીને તેઓની આવકના સંદર્ભમાં અન્ય કોઇ પ્રશ્નો ઉલટતપાસમાં પુછેલા નથી કે જેથી ફરીયાદી ફરીયાદ મુજબની રકમ આપવા અસક્ષમ છે તેવું ફલીત થાય અને આરોપીપક્ષે એવી પણ દલીલ કરેલ છે,ફરીયાદીએ આરોપીની નાણાકીય સધ્ધરતા પુરવાર કરેલી નથી તે દલીલ પણ ટકવાપાત્ર જણાતી નથી અને આરોપીપક્ષે ઠરાવના તબકકે ફોજદારી કેસ નં.૧૮૨/૨૦૨૬ના કામે આંક-૩૪થી પુરસીસ રજુ કરી એવી રજુઆત કરેલ છે આ કામના આરોપી વિરુધ્ધ અને અન્ય ભાગીદારો વિરુધ્ધ વિજાપુર કોર્ટ ખાતે ૬ કેસો મહેશભાઇ અને જગદીશભાઇનાએ કરેલ છે અને વિસનગર કોર્ટ ખાતે ૩

કેસો કનુભાઈ દ્વારા કરવામાં આવેલા છે પરંતુ આ કામે આરોપીપક્ષે સદર કેસોની કોઇ ખરી નકલ રજુ કરેલ નથી તેવા સંજોગોમાં તે બધા ફોજદારી કેસો અને હાલના કેસોની વિષય વસ્તુ એક જ છે કે કેમ તે હકીકત ફલીત થતી નથી.આમ, આરોપીની આ દલીલ પણ ટકવાપાત્ર જણાતી નથી અને આરોપીપક્ષ કલમ–૧૩૯ની જોગવાઈઓનુ ખંડન કરી શકેલ હોવાનુ જણાઈ આવતુ નથી.આમ,કલમ–૧૩૯ની જોગવાઈઓ અનુસારના અનુમાનો ફરીયાદીની તરફેણંમા હોવાનુ જણાય છે.

(૧૨) આ કામે ફરીયાદી ધ્વારા રજુ કરવામાં આવેલ મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓની હકીકતો આંક–૦૯વાળો વાદગ્રસ્ત ચેક ફરીયાદીની તરફેણમાં ઈશ્યુ કરવામાં આવેલ તે હકીકત ફરીયાદ પુરવાર કરી શકેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે.આમ, હાલના કામે આંક–૦૯વાળો ચેક આરોપીએ કાયદેસરની લેણી રકમ અદા કરવા સારુ આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે.આમ,ઉપરોકત ચર્ચા મુજબ જયારે હાલની ફરીયાદ નિયત સમયમયાર્દામાં દાખલ કરવામાં આવેલ હોય અને જયારે નેગોશીયેબલ એકટની કલમ–૧૩૮(એ)(બી)ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવેલ હોય તેવું ફલીત થાય છે અને જયારે કલમ–૧૩૮(સી) હેઠળ આરોપીએ ફરીયાદીને આ કામે લેણા પેટેની ચેકની રકમ મુજબની કોઇ રકમ ચુકવવામાં આવેલ હોય તેવી હકીકત આરોપી તર્ફે પુરવાર થતી ન હોય ત્યારે ચેક મુજબની રકમ આરોપી પાસેથી લેણી નીકળતી હોવાનું પુરવાર થાય છે.આમ,સમગ્રપણે ધી.નેગો.ઈન્સ.એકટ સબબના આવશ્યક તત્વો આરોપી વિરુધ્ધ ફલીત થાય છે તેવી હકીકત ફરીયાદી આરોપી વિરુધ્ધ પુરવાર કરી શકેલાનું જણાય છે,ત્યારે આરોપી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ દલીલો ધ્યાને લેતા તે આરોપી પક્ષને મદદરૂપ થતી ન હોય અને આરોપી તરફે કાયદા મુજબના અનુમાનોના સબંધે કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરી શકેલ નથી કે જેથી ફરીયાદીની તરફેણમાં રહેલ કાયદાકીય અનુમાનોનું ખંડન થાય જેથી ફરીયાદપક્ષ પોતાનો કેસ પુરવાર કરવામાં સફળ રહેલા છે તે સ્વીકારવાનું રહે છે.

<u>મુદા નં. –૨</u>

(૧૩) આમ,આ કામે આરોપી વિરુધ્ધ નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટની કલમ–૧૩૮ મુજબના તમામ તત્વો સાબીત થયેલા છે.આ કામે ફરીયાદપક્ષે

તેમના સોંગદનામામાં તથા રજુ થયેલા દસ્તાવેજોને આધીન નેગો.ઇન્સ. એકટની કલમ–૧૧૮ તથા ૧૩૯ના અનુમાનો મુજબ પોતાનો કેસ પુરવાર કરેલ છે અને આરોપીપક્ષે ઉપરોકત ચર્ચા અને તારણો મુજબ કોઇ ખંડનાત્મક ઠોસ સ્વીકારી શકાય તેવો પુરાવો રજુ કરેલ નથી. આમ, ઉપરોકત ચર્ચા કર્યા મુજબ મુદા નં.૧નો જવાબ હકારમાં આપી મુદા નં.ર અન્વયે નીચે મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

:: હુકમ ::

આથી આ કામના **આરોપી–પટેલ જીજ્ઞેશકુમાર ગાંડાલાલ,**રહે.એચ /ર૦ર,સહદેવ પ્લેટીનીયમ,વિસનગર રોડ,વિજાપુર,તા.વિજાપુર,જી. મહેસાણાનાઓને બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–ર૭૮(ર) અન્વયે ધી નેગોશીએબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબના શીક્ષાપાત્ર ગુન્હામાં તકસીરવાન ઠરાવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ ઠરાવ આજરોજ તા.૦૩જી,માહે–જુલાઇ,સને–ર૦ર૬ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી જાહેર કર્યો.

મુકામ : વડાલી (સુનિલકુમાર એમ.પટેલ)
તા. ૦૩/૦૭/ર૦ર૬ જયુડીશ્યીચલ મેજીસ્ટ્રેટ ફસ્ટ કલાસ,
વડાલી.(કોડ નં.–જીજે–૦૧૭૦૪)

<u>સજા અંગે સુનવણી :–</u>

આરોપીના વિ.વ.શ્રીને સજા અંગે સુનવણીની તક આપવામાં આવે છે. તેઓ જણાવે છે કે આરોપી વેપારી વર્ગના માણસ છે અને તેઓનો પ્રથમ ગુનો હોય તેથી તેઓને ઓછી સજા કરવા અરજ કરેલ છે.

ફરીયાદીના વિ.વ.શ્રી.ને સજા અંગે સુનવણીની તક આપવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ મૌખિક રજુઆત કરેલ છે કે,આ કામના આરોપીને પુરેપુરી સજા કરવા તથા દંડ તરીકેની રકમ વળતર તરીકે ફરીયાદીને ચુકવવાનો હુકમ કરવા અરજ કરેલ છે.

ન્યાયની અદાલતે ન્યાય કરતી વખતે માત્ર ફરીયાદપક્ષનો કેસ સાબીત થાય તેટલુ જ જોવાનું નથી પરંતુ ગુન્હેગારે કરેલ ગુન્હા બદલ ફરીયાદીને સંતોષકારક ન્યાય મળે અને ગુન્હો કરે તેને સજા મળે તેવી ભાવના સમાજમાં સુપ્રસ્થાપીત થાય તેથી પણ ગુન્હેગારને સજા થાય તે જોવાની અત્રેની અદાલતની પવિત્ર ફરજ છે અને તેને કાયદામાં ઠરાવેલ યોગ્ય

શીક્ષા કરવી ન્યાયોચીત છે.આ કામે તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવેલ આરોપીએ આપેલ ચેક અપુરતા ભંડોળના કારણે વણચુકવ્યો પરત ફરેલ છે અને ફરીયાદી સાથેના લેણાની રકમ ચુકવી આપવાની નોટીશથી આજદિન સુધીનો સમય મળેલ હોવા છતા ચુકવેલ નથી,તેવી આરોપીની વર્તણુંકને ધ્યાને લીધેલ છે અને ફરીયાદીને સદરહુ ચેક રીર્ટન થયેલ હોવાથી થયેલ નુકશાનને ધ્યાને લેતા,જયારે કેસ ગુણદોષ પર ચાલી ગયેલ હોય આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવામાં આવેલ હોય ત્યારે ગુન્હાને હળવાશથી લઇ શકાય તેમ નથી અને **આરોપી વેપારી હોવાથી અને તેઓનો પ્રથમ ગુનો હોય તેથી તેઓને કોઇ લાભ મળી શકે નહીં.**આરોપીએ ફરીયાદીને નાણા ન ચુકવીને નાણાકીય નુકશાન ફરીયાદીને કરેલાનું અત્રેની કોર્ટનું નમ્રપણે માનવું છે અને જે નુકશાન ભરપાઇ કરવાની જવાબદારી આરોપીના શીરે છે તેથી ફરીયાદી વળતર મેળવવા હકદાર થાય છે અને હાલના કેસમાં ફરીયાદીપક્ષને રકમ નહી ચુકવીને પોતે કરેલ અપરાધનો પસ્તાવો કરવાનો સમય મળે અને કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવી આપવામાં કસુર કરવાથી કેદની સજા ભોગવવી પડે તેવો અહેસાસ થાય તે માટે એક વર્ષ જેટલો સમય વાજબી જણાય છે. નાણાકીય બાબતનો ગુન્હો હોય તેની સખ્ત કેદની સજા નહી કરતા સાદી કેદની સજા કરવાનું ઉચીત જણાય છે અને સાથોસાથ ફરીયાદીને વળતરનો હુકમ પણ કરવામાં આવે તો ન્યાયની વિભાવના પણ જળવાઇ રહેશે તેમ જણાય છે. જેથી ઉપરોકત ચર્ચા અનુસાર મુદા નં.૨ પરત્વે નીચે મુજબનો આખરી હુકમ ફરમાવું છું.

:: હુકમ ::

(૧) આ કામના **આરોપી–પટેલ જીજ્ઞેશકુમાર ગાંડાલાલ,**રહે–એચ /૨૦૨, સહદેવ પ્લેટીનીયમ,વિસનગર રોડ,વિજાપુર,તા.વિજાપુર,જી.મહેસાણા નાઓને બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–૨૭૮(૨) અન્વયે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકલની કલમ–૧૩૮ મુજબના શીક્ષાપાત્ર ગુન્હામાં તકસીરવાન ઠરાવી એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ફરમાવવામાં આવે છે.

(૨) બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–૩૯૫ સાથે વાંચતા કલમ–૪૬૧, ૪૭૧ તથા ક્રિમીનલ મેન્યુઅલ પેરા ૨૦૯ મુજબ તકસીરવાન આરોપીએ આ કામના ફરીયાદીને વળતરપેટે રૂા.૧૦,૭૫,૦૦૦/–(અંકે રૂપીયા દસ લાખ

પંચોતેર હજાર પુરા) ચુકવી આપવા જેમાં કસુર થયેથી વધુ ૩ માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૩) બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–૪૦૭ અન્વયે આ હુકમની એક નકલ આરોપીને વીના મુલ્યે પુરી પાડવી.

(૪) આરોપીએ કોઈ જામીન ભરેલા હોય તો તે રદ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ ઠરાવ આજરોજ તા.૦૩જી,માહે–જુલાઇ,સને–૨૦૨૬ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી જાહેર કર્યો.

મુકામ : વડાલી
તા. ૦૩/૦૭/૨૦૨૬

(સુનિલકુમાર એમ.પટેલ)
જ્યુડીશ્યીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફસ્ટ કલાસ,
વડાલી.(કોડ નં.–જીજે–૦૧૭૦૪)

//R.N.P//